

Demograf dr. sc. Dražen Živić o rezultatima Popisa stanovništva

Neočekivani intenzitet depopulacije Hrvata u Srbiji

»Apsolutni pad broja Hrvata u Srbiji između 2011. i 2022. godine (-18.793) posljedica je prirodnoga pada (približno 50%), nastavka iseljavanja te smanjenog izjašnjavanja Hrvatima u vrijeme popisa«, govori demograf dr. sc. Dražen Živić

depopulacija hrvatske etničke zajednice iznosila je približno 60%, uz prosječno godišnje relativno smanjenje od iznimno visokih -3,52%.

Etničko neizjašnjavanje

Demograf i znanstveni savjetnik u trajnom izboru pomoćnika ravnatelja Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar iz Hrvatske dr. sc. **Dražen Živić**, komentirajući rezultate Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2022. u Srbiji rekao je kako struku nije iznenadio pad broja Hrvata i nastavak depopulacije, no da je ipak iznenađujuć njezin intenzitet.

»U prošlom međupopisnom razdoblju (2002. – 2011.) broj Hrvata u Srbiji smanjen je za 18%, što je ipak bilo manje nepovoljno nego u prethodnom razdoblju (1991. – 2002.) tijekom kojega je stopa ukupne depopulacije iznosila -27,5%. Ako smo se i nadali da bi intenzitet depopulacije nastavio padati, dogodilo se posve suprotno, depopulacija je ojačala. Dok je između 1991. i 2002. stopa prosječne godišnje relativne promjene iznosila -2,89%, a između 2002. i 2011. -2,20%, u posljednjem je međupopisju 'skočila', kao što sam ranije naveo, na -3,52%. Iz navedenih se razloga nastavio smanjivati i relativan udio Hrvata u ukupnom stanovništvu Srbije: 1961. iznosio je 2,57%, 1991. 1,24%, 2002. 0,94%, 2011. 0,81%, a 2022. godine svega 0,59%. Veći relativan udio od Hrvata u ukupnom stanovništvu Srbije 2022. godine, uz, dakako, Srbe kao najbrojniju zajednicu (80,64%), imali su: Albanci (0,93%), Bošnjaci (2,31%), Mađari (2,77%), Romi (1,98%) i – prvi puta – Slovaci (0,63%)«, navodi dr. sc. Živić.

Kaže on kako postoji niz razloga zbog kojih nije došlo do usporavanja demografske krize u kojoj se nalaze Hr-

Kada su u pitanju popisi stanovništva u posljednjih stotinjak godina, posljednji iz 2022. pokazao je rekordno nizak broj Hrvata (39.107). Broj u popisu izjašnjenih Hrvata prije 60 godina, točnije 1961. iznosio je 196.409 i bio je najveći ostvaren u povijesti modernih popisa stanovništva u Srbiji. Od tada do danas broj Hrvata na području današnje Srbije smanjen je za 80%. Samo u posljednjih tridesetak godina (1991. – 2022.)

vati u Srbiji, ali da je najprije potrebno upozoriti da se depopulacija hrvatskog stanovništva odvija u općem kontekstu snažne demografske depopulacije Srbije u cjelini.

»Promatramo li u tom smislu samo razdoblje od 1991. do 2022. godine razvidno je da se broj ukupnog stanovništva Srbije kontinuirano smanjuje. To je smanjenje između 1991. i 2002. iznosilo -4,2%, između 2002. i 2011. -4,1% te između 2011. i 2022. godine -7,5%. Osim toga, samo tri etničke skupine imale su u posljednjem međupopisnom razdoblju porast broja pripadnika: Albanci, Bošnjaci i Rusi. Uz njih demografski porast ostvarile su i kategorije 'ostali' i 'nepoznato' te Jugoslaveni. Sa stajališta aktualnih etnodemografskih promjena, napose u kontekstu promjene načina popisnog izjašnjavanja, znakovit je prilično jak porast (+293,9%) broja onih osoba za koje iz različitih razloga nije mogla biti potvrđena etnička pripadnost«, navodi demograf dr. sc. Živić.

Kriju li se, i u kojemu broju, Hrvati među »nepoznatima«? Dr. sc. Živić kaže kako nije moguće egzaktno utvrditi, ali se može razložno pretpostaviti da ih ima te da je njihovo etničko neizjašnjavanje posljedica nedemografskih, a ne demografskih čimbenika.

Demografski nedemografski čimbenici

»Dosadašnji vrlo nepovoljni trendovi u prirodnom, mehaničkom i ukupnom kretanju Hrvata u Srbiji, pojačani brzim procesom demografskog starenja, jasno su ukazivali na predvidiv negativan razvojni scenarij«, rekao je on i dodao kako je ovaj scenarij vrlo dobro opisan u dosadašnjim znanstvenim istraživanjima čiji se rezultati nalaze i mogu se konzultirati u relativno brojnoj znanstvenoj produkciji.

»Dio tih istraživanja proveden je i objavljen u više nego plodonosnoj suradnji Instituta društvenih znanosti *Ivo Pilar* iz Zagreba, njegova Područnoga centra u Vukovaru i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata iz Subotice. U tim su istraživanjima jasno utvrđeni demografski i nedemografski čimbenici loše demografske dinamike i struktura hrvatske populacije u Srbiji«, kaže pomoćnik ravnatelja Instituta društvenih znanosti *Ivo Pilar* iz Hrvatske.

Među demografskim činiteljima dr. sc. Živić izdvaja nizak natalitet i snažan prirodni pad, brojnu i kontinuiranu emigraciju, jaku neravnotežu u spolnom sastavu te izrazito duboku ostarjelost hrvatske populacije. Među nedemografskim čimbenicima, prema demografu Živiću, dominiraju: dugotrajno loš društveni, politički i ekonomski položaj pripadnika hrvatske zajednice, s nedovoljnom razinom zaštite ljudskih i manjinskih prava hrvatske zajednice u cjelini, procesi asimilacije, promjene u načinu popisnoga izjašnjavanja i drugi, koji su sinergijski doveli do straha od iskazivanja stvarne etničke pripadnosti.

»To je u kombinaciji sa zakonitostima demografskoga razvoja rezultiralo jakim demografskim osiromašenjem i svođenjem hrvatske populacije u Srbiji na petinu broja s početka 1960-ih godina. Nažalost, projekcije upozoravaju da stanje broja i struktura Hrvata u Srbiji može biti i lošije, naročito ako ne dođe do bitnih, pa i radikalnih

promjena u njihovu općem položaju i statusu koji bi u narednim razdobljima afirmirao slobodniju i realniju etničku samoidentifikaciju, kao jednog od važnih preduvjeta za unaprjeđenje manjinskog položaja i očuvanja hrvatskog kulturnog i nacionalnog identiteta«, kaže dr. sc. Živić.

Aspekt opstanka

Iako je odnos rođenih i umrlih Hrvata u Srbiji veoma nepovoljan, Živić navodi kako je ovaj prirodni pad tek za 50% uvjetovao depopulaciju. Kao ostale čimbenike navodi iseljavanje te smanjeno izjašnjavanje za vrijeme popisa.

»Od 1. siječnja 2011. do 31. prosinca 2021. godine u Srbiji rodila su se ukupno 3.022 djeteta čija je majka Hrvatica. U istom je razdoblju umrlo ukupno 12.527 osoba čija je rodbina izjavila da su prema etničkom kriteriju umrle osobe bili Hrvati. To znači da je razlika između živorođene djece i umrlih osoba iznosila -9.505 stanovnika. Uzmemo li navedeni prirodni pad orijentacijskim, ali relativno pouzdanim pokazateljem demoreprodukcije Hrvata i stavimo li ga u odnos prema broju u popisima izjašnjenih Hrvata 2011. i 2022. godine, dolazimo do mehaničkog gubitka od -9.288 stanovnika koji se može objasniti, s jedne strane negativnom migracijskom bilancom, odnosno nastavkom iseljavanja Hrvata iz Srbije, ali i drugim razlozima, poput promjena u načinu popisnoga izjašnjavanja. Pomoću popisne statistike ne možemo utvrditi točan broj iseljenih Hrvata, a još manje broj onih koji su promijenili način popisnog izjašnjavanja. No, moguće je upozoriti na činjenicu da je apsolutni pad broja Hrvata u Srbiji između 2011. i 2022. godine (-18.793), posljedica prirodnoga pada (približno 50%), nastavka iseljavanja te smanjenog izjašnjavanja Hrvatima u vrijeme popisa«, govori dr. sc. Živić.

Što se tiče opstanka Hrvata u Srbiji, on kaže da je on upitan, no ističe i da se »demografski kotač« može i okrenuti. Kako bi se to dogodilo ili barem došlo do usporavanja negativnih trendova i procesa, kaže da je potrebno osigurati, odnosno poboljšati društveni kontekst demografske održivosti i opstojnosti hrvatske zajednice. Navodi da to nije stvar samo demografije ili samo Hrvata u Srbiji, već i odgovornost države čiji su tamošnji Hrvati građani, ali i domovine Hrvatske koja mora skrbiti za sve svoje sunarodnjake bez obzira na to gdje žive.

»Jedino poboljšanjem manjinskog položaja i boljom integracijom Hrvata u različite sastavnice srbijanskoga društva, uključujući ponajprije i ponajviše njihovu trajnu destigmatizaciju kao remetilačkog čimbenika te još čvršća unutarmanjinska organizacijska i institucionalna povezanost, omogućit će se slobodnije izjašnjavanje kao i potaknuti povratak barem jednog dijela Hrvata koji su u proteklih tridesetak godina iz različitih razloga morali napustiti Srbiju. Usudim se spekulirati da bi broj u popisu izjašnjenih Hrvata bio barem minimalno veći od utvrđenog da je novi popis obavljen, recimo, u proljeće ove, a ne u jesen prošle godine«, smatra dr. sc. Živić.

J. D. B.